

ՕՐԱԳԻՐ ՁՄԻՒՌՆԵՐԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻՒՆԻՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՁՄԻՒՌՆԵՐԱՅ ԸՆԴԱՆԹ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1871

ԹԻՒ 904

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հաշտութեան պայմանագրութիւնը վերջապէս ստորագրեցաւ Վէրսալի մէջ 14-26 ամսոյս. և զինի երկուց աւելցն մասիւ թիւեր՝ որ դորձապիւր իշխանութեան նախագահէ, ընկերակցութեամբ ազգային նորահաստաւ ժողովոյն փոխանորդացը որոց լիակատար իշխանութիւն տրուած էր հաշտութեան պայմանները ստորագրելու, Փարիզէն ի Պորտօ դը Նայիին, ուր անմիջապէս ազգային նորընտիր երեսփոխանները ի ժողով դուրսարուելով, մասիւ թիւեր տխրալի սրտիւ և խորին լուսութեան մը մէջ սկսաւ կարգաւ հետեւեալ ծրարիւր օրինաց :

Ազգային ժողովը ապահովելի հարկաւորութեանց դրոյի ծուկով, որոց ինքն ամենին պատասխանատու չէ, կընդունին հաշտութեան նախաշարժի պայմանները որ փետրուարի 14-26ին ստորագրեցան Վէրսալի մէջ :

Այս ծրարիւր ժողովոյն մեծագոյն մասէն՝ այսինքն 510 քուէով ընդգէմ 107 քուէից, ընդունուեցաւ և հաշտութեան պայմանները վաւերացան պաշտօնապէս :

Միացեալ Գերմանիան այս ահագին պատերազմին մէջ մինչև յիշեցն անակնունքի յաջողութիւններ ունեցաւ և յաղթական հանգիստացաւ փառաւորապէս, իսկ Գաղղիան, զժողովութեամբ անակնունքի ձախորդութիւններ ունեցաւ շարունակաբար, և դիպչաղաւ, կան երկար ընդգիւծութենէ ետեւ, յաղթուեցաւ :

Գտաւ յաղթութիւն և ազէտով պարտութիւն, քանզի Գաղղիացոց և Գերմանացոց ուտելու հացը յոյժ երկու ժամանակ արիւնով թրջուած պիտի ըլլայ : Տար Աստուած որ այս երկու քաջասիրտ մեծ ազգերը զայս յիշելով՝ աստիճանական զգայունքները փոխանակէին եղբայրական զգայմանց հետ, որով միայն կարելի է քաղաքակրթութիւնը հաստատուն պահել և զարգացնել :

Գաղղիայի 1, և Սաւր օրագիրը կըսէ թէ՛ մասիւ տը 1, արտի երեսփոխանը՝ միաբանութեամբ ուրիշ քանի մը երեսփոխանաց՝ որոնք հասարակապետութեան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՍՈՒՐԻ ՏԵՂԵՍՅ ԽՆԴԻՐԸ

(Շարունակութիւն) (1)

Գարձեալ ստիպեալ վսեմա. փաշային այս խաղաղաւորական միջոցէս, որ երբէք չէր ուղիւ դիտարկուած անշուք անգամ ցոյց տալ լատինաց կամ հիւսիսային, պարտաւորեցանք երբորդ եղանակ մի ևս մտածել, և ասացի. — վաղուան օր լուր կուտամ Ձեր Վսեմութեան թէ՛ լատինք պիտի գան մեր եկեղեցին պաշտօն կատարելու, այսուհետեւ անոնց վրայ վստահութիւն չունիմ, քանի որ այսպէս անիրաւ յարուցումներ կընեն, ոյր վստահութեան օրը ինձ տասն հատ քաղաքապետ զօրք չնորհեն վստահութեան գտնուին. այսպէսով վսեմա. հիւսիսային ալ եկած ժամանակը բարեւ ալ բռնելու զօրք խրկելն կազատիք : Բայց երբ Պ. Հիւսիսային ձեզմէն զօրք ուզէ, պէտք է ըսէք՝ որ Հայոց Պատրիարքը լուր խրկած էր որ այսուհետեւ լատինաց վրայ հաւատարմութիւն չունիմ, վստահող վաղուան օրը ինձ տասն հատ քաղաքապետ զօրք չնորհէ ըրէք և խրկեցի. և ահա հոն զօրք կան : Դարին Վսեմութիւնն ալ եթէ երթալու ըլլայ՝ բարեւ ալ պիտի բռնեն, ուրիշ զօրքի կարօտութիւն չունիք ըսելով՝ զօրք տալէն կազատիք, զուր տեղը տէրու. թեան զօրքերն ալ չէք յոգնել ընել :

Լուէ այս եղանակն, ըստ վսեմա. փաշան զօրաց մասին, այլ հիւսիսային ունիփորմայով գալուն և աթոռ բերելուն մասին լինէ եղանակ պիտի բանեցընէք, ասոնք

(1) Տես լրագրոյս 902 և 903 թիւերը :

կուսակից չեն, առաջարկեցին ազգային ժողովոյն մէջ որ հրապարակական մաղթանքներ ըլլան առ Աստուած բոլոր եկեղեցեաց մէջ, վստահութեան Գաղղիոյ : Այս առաջարկութիւնը քուէարկութեան դրուելով, միայն 12 ստորագրական քուէ ունեցաւ : Եթէ յիշեալ օրագրոյն այս դրածը ստոյգ է, Գաղղիոյ այժմեան դժբաղդութեանց պատճառը ուրիշ տեղ փնտռելու չէրայց միայն իւր անհաստատութեանը մէջ :

Հաշտութեան նախաշարժի պայմանները վաւերանալէ ետեւ, 40,000ի չափ դերմանացի զօրադնդեր մտան ի Փարիզ իւրեւ բարեկամ : Բարեկարգութիւնը կըտիրէ այս մայրաքաղաքին մէջ, ուր Գերմանիոյ կայսրը և կայսերական իշխանը դուրսէ արդէն այցելութեան դնացեալ են ինչպէս որ կըդրուցուէր :

Փետրուարի 16-28ին դուրսարուած ազգային խորհրդանոցին մէջ մասիւ թիւեր հետեւեալ կերպիւ խօսեցան թէ՛ իւր և թէ՛ իւր ընկերակցաց կողմէն :

« Եթեւորդ երեսփոխանք, յայտնի է թէ ցաւալի պաշտօն մի ընդունեցանք, և ամեն հնարաւոր ջանքը ի դժգոյն դնելէ ետեւ տխրալի սրտիւ եկանք ներկայացնելու ձեր քննութեանը և որոշմանը զյետագայ օրինաց ծրարիւրը, որուն համար ձեր պատասխանը կըխնդրեմք փութով. քանզի ինչպէս զիտէք, խնդիրը ստիպողական է :

Յօդուած 1. Ազգային խորհրդանոցը ազէտալի հարկաւորութեանց դրուի ծուկով որոց ինքը պատասխանատու չէ, կընդունին հաշտութեան նախաշարժի պայմանները՝ որոնք ստորագրեցան Վէրսալի մէջ 14-26 փետրուարի, (ըստ նոր տուեցի) : (Այս միջոցիս տխրալի զգայմանքէ պատճառեալ նուազում մի գալով մասիւ թիւեր նախագահին վերայ, կըպարտաւորին բեմէն իջնել և սրահէն դուրս ելլել. հետեւաբար մասիւ Պարթէլէ մի ալ Սենթ-Լյէր շարունակեց զընթերցումը նախադիմ պայմանաց) : Գաղղիան ետ կըքաշուի՝ դերմանական կայսերութեան տրուելու համար, իւր ամեն իրաւունքէն զորունի յետագայ երկիրներուն վերայ, որ է 1-րդէն դաւառին հինգերորդ մասը՝ որուն մէջ պարունակեալ պիտի ըլլայ Մէյ և Ռիւնիլէ բերդաքաղաքները և Ալան գաւառը

ալ այսպէս դիւրին կերպիւ պէտք է լուծել :

Ասացի, այն երկու տեսակ պաշտօնական անիրաւութիւնն ուրիշ միջոցաւ չեմ կրնար լուծել, եթէ ոչ վերստին յիշեալ եղանակաւ, զոր այժմ պատմեցի ձեզ. ատոր լուծումը Պ. Հիւսիսային ձեռքն էր, և շատ դիւրութեամբ եթէ կամենար՝ և եթէ իրեն բարեկամին ձեռքը լուր տուած ատենս յանձն առնէր այնպէս առնել, նոյն խնդիրը խնդն իր դժուարութեան մէջ պիտի լուծուէր. այլ նա չկամեցաւ, վստահող պէտք է, ինչպէս վերը ըսի, այնպէս զինքն ալ և իր պաշտօնական աթոռն ալ ետ դարձնել, ատոր ուրիշ միջոց չեմ գտնար, և կըխնդրեմ որ ալ դիւսակից աւելի դիմում ընելու չստիպէք, վստահի չպիտի կարենամ ընդունիլ. վստահի մեծ վստահ կայ իմ ազգային սեպհականութեանս և տէրութեանս պատուոյն, որոց և ալ իմ կրնամ գոհել՝ առանց տէրութեանս և ազգիս ամբողջութեան դէմ մեղանչելու :

« Երեմն ըսաւ վսեմա. փաշան, այդ ձեր զօրք խնդրելու համար խրկելիք խնդիրը այս իրիկունին խրկեցէք, վաղուան չմնայ : Եւ շատ չանցաւ ոտք ելաւ երթալու. ևս դարձեալ կրկնեցի որ երբ Պ. Հիւսիսային ձեզմէն խրկեցէք, վերի ըսածիս պէս ճիշտ ըսէ թէ՛ « Հայոց Պատրիարքը լուր խրկէր էր որ վաղը լատինք մեր վստահ պիտի գան, այսուհետեւ անոնց վրայ վստահութիւն չունիմ, ինձ տասն հատ քաղաքապետ զօրք տուր, և ես խրկեցի, և թէ՛ Պ. Հիւսիսային եթէ երթալ կըբարեհաճի, պատուէր տրուած է անոնց որ բարեւ ալ բռնեն. ուստի ուրիշ զօրաց կարօտութիւն չկայ : Այսպէսով բաժնուեցաւ վսեմա. փաշան՝ բարեկամութեամբ որ խաղաղութեամբ զլուս ելլէ գործս :

Միջոցը շատ չանցաւ թարգմանն խրկեցի նոյն քա-

լի բաց առեալ զՎէրսալ բերդաքաղաքը :

Յօդ. 2. Գաղղիան պիտի վճարէ հինգ հազար միլիոն ֆրանք, որոց հազար միլիոնը ներկայ 1871 տարւոյն մէջ պիտի հատուցանէ, և մնացեալը ի միջոցի երկից ամաց :

Յօդ. 3. Գերմանական զօրաց Գաղղիայէն մեկնելու պիտի սկսի հաշտութեան պայմանագրութեանց վաւերանալէ ետեւ, և յայնժամ յիշեալ զօրադնդերը փարիզէն պիտի ելլեն, ինչպէս նաեւ զանազան դաւառներէն որոց մեծագոյն մասը Գաղղիոյ արեւմտեան երկրին մէջ կըդառնան. իսկ արեւելեան դաւառներէն մեկնելու՝ աստիճանաբար ի գործ պիտի դրուի զինի հատուցման առաջին հազար միլիոնին և ըստ չափոյ վճարման միւս չորս հազար միլիոն ֆրանքաց. որոնք տարին հարիւրին հինգ տոկոս պիտի բերեն՝ հաշտութեան պայմանագրութեան վաւերանալէ սկսեալ :

Յօդ. 4. Իրենց դրուած գաւառաց մէջ՝ դերմանական զօրադնդերը դրամական կամ մանրեան վերաբերեալ պայմաններ մեր պիտի չընեն, բայց անոնց պարէնը Գաղղիոյ ծախիւրը պիտի ըլլայ :

Յօդ. 5. Գերմանիոյ հետ միաւորուած երկիրներէն ըստ ժողովրդոց պայմանագրով մի պիտի տրուի, որ պէտքէն այս միջոցիս ընտրեն զհայտատուութիւնը կամ Գերմանիոյ կայսրութեան կամ Գաղղիոյ տէրութեան :

Յօդ. 6. Պատերազմի կաւանաւորաց անմիջապէս ազատութիւն պիտի տրուի :

Յօդ. 7. Հաշտութեան վերջին և վճարական բաժնաւորութիւնները Պրուսիոյ մէջ պիտի ըլլան զինի վաւերացման ներկայ պայմանագրութեան :

Յօդ. 8. Գրաւեալ գաւառաց վարչութիւնը պիտի յանձնուի գաղղիացի պաշտօնակալաց, որոնք գերմանական զօրադնդաց դրուիներուն հրամանաց ներքեւ պիտի ըլլան :

Յօդ. 9. Երկայ պայմանագրութիւնը ամենեւին իրաւունք մի չտար Գերմանացոց ի վերայ գաղղիական երկրին այն մասին՝ որ դրուեալ չէ ի դերմանացի զօրաց :

Յօդ. 10. Այս պայմանագրութիւնը՝ Գաղղիոյ ազգային ժողովոյն պիտի մատուցուի ի վաւերացումն :

Զաքարայան զօրքերը հետեւեալ աւելոր համար խնդրելու. զնայ եկաւ թարգմանն ըստ վաղը ժամը վից ու կէս կամ եօթնին (մայր Եսպուպ) սուրբ Զակարիայ վանուց դուռը պիտի գտնուին ըստ խնդրանայ ձեռքը :

Հետագայ օրը ժամը եօթնորորդին տասն զօրք քաղաքապետ հիւսիսային կայսրութեան առաջի դրան վանուց, երբ լատինաց ժողովուրդն ալ հետեւեալ գալ սկսած էին, նոյնպէս և կարդատորք և անկարգ միաբանք նոյս, և հանդարտութեամբ կատարելով երեկոյան պաշտամունքը՝ ըստ ստիպութեան խրեանց մեկնեցան, թէ և առանց պղտի գժտութեան մի չանցաւ դարձեալ նոյն երեկոյեան պաշտօնն ալ. վստահի խրեանց շարժական փոքր երգիւնն զոր հետեւին բերելով սուր Գլխաւորի դրան ետեւ կըդնէին միշտ, այս անգամ դրան մէջ զետեղած էին : Այս օր լեցի խնդն դուրս հանել տուի առաջին տեղն դնելու. թէ և այս փորձն ալ առաջին անգամը չէր ուրիշ անգամ ևս ըլլած են և միշտ դուրս հանուած է :

Միւս առաւօտ ժողովուրդն կրկին սկսաւ գալ, պատարագի ներկայ գտնուելու, և ես կըստալի թէ տը դեռ Պ. Հիւսիսային պիտի գայ դարձեալ ունիփորմայով, քանզի խնդն որ լմ քաղաքապետ զօրք ուղեկէս զինի, այն ալ դարձեալ կամոնաւոր զօրք ուղեւ է. մեծապէս շնորհակալ եմ վսեմա. Վաղիֆ փաշային որ վերի ըսածնիս պէս ճիշտ պատասխանած է իրեն : Այլ ես պէտք եղած պատրաստութիւնները կարգի դնելէս զինի ինչպէս յիշեցիք վերը, պատրիարքաբանին պատուհանն նստեալ կըլիտէի Պ. Հիւսիսային զալուստը, և թարգմանիս ալ պատուէր տուած էի որ քիչ մի հետեւանոր դիմացն երթայ զինքը այն հաղուստով և պաշտօնական աթոռով չընդունեն իմացընէ :

Ահա ասոնք են հաշուութեան նախաշաղկի պայմանները, զորս Գաղղիոյ ազդային ժողովը՝ ստիպողական ազդեցութեամբ հարկաւորութիւններէ պարտաւորեալ փութացաւ ստորագրել: Թէպէտեւ յոյժ դժբաղդ պայմաններ են. այսու ամենայնիւ տարակոյս չկայ թէ Գաղղիան ամենամեծ միջոցներ և կենսական զօրութիւններ ունի. հետեւեալ քաջայայտ եմք թէ շատ տարի չանցած այս ծանր բեռին տակէն ելելէ ետեւ դարձեալ իւր զանձային կացութիւնը պիտի բարեփոխուի, իւր զինուորական զօրութիւնը նոր ու հաստատուն կարգաւորութիւն պիտի ունենայ, իւր աւերեալ և քանակաւ երկիրները վերստին պիտի դարձանան և իւր բարոյական ազդեցութիւնը պիտի վերահաստատուի: Ինչպէս կը տեսնուի, Գաղղիոյ նորակազմ հասարակարկութիւնը մեծ ու տաժան լի աշխատութիւն ունի իւր առջև. զոր յուսամք թէ յաջողութեամբ պիտի կրնայ ի դործ դնել, մանաւանդ եթէ անոր նախադասական աթոռոյն վերայ հաստատուն մնայ մտիւթիւրի պէս խոհեմ ու տաղանդաւոր անձ մի: Այս պիտի ակնկալութեամբ է անշուշտ, որ զրիթէ ամեն տէրութիւնները փութացան ճանաչելու և ընդունելու զգաղղիական հասարակարկութիւնը:

Իրադիրները կը հրատարակեն թէ Լոնտոնի Սթիւի կոչուած մասին բնակիչները՝ որոնք զրիթէ ամենքը վաճառականք են, 2000 լիւս յուղարկեալ են ի փարիզ ի նպատակ վերաւորելոց: Այս մարդասիրական և համակրական նուէրին համար՝ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայ մօսիւ Ժիւլ Ֆաւրը շնորհակալութեան նամակ մի գրեւ է Սթիւի քաղաքապետին:

Կըլեմեք դարձեալ, թէ Լոզիպոսի մէջ ստորադրութիւն մի բացուած ըլլալով ի նպատակ գերմանացի վերաւորելոց, Լոզիպոսի փոխարքայն հաճեւ է մարդասիրաբար 36,000 ֆրանք յանձնելու Գերմանիոյ հիւսիսային գաշնակցութեան հիւպատոսին որ ի Գա. հիւրէ: Կորին փոխարքայական Բարձրութեան վեհ ու առատագուծ սիրտը, որ հասարակ դժբաղդ պարագայից մէջ իւր անզուգական մարդասիրութիւնը ցոյց տուած է միշտ, անշուշտ նուազագոյն օգնութիւն չէր կրնար շնորհել այս ազէտալի առթիւ մէջ, որուն նմանը չէ տեսնուած զինուորական պատմութեց մէջ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՏՈՒՆ ԶՄԻՌՆԵԱՅ

Սիրելի է մեզ ամեն անգամ այս ազգօգուտ հաստատութեան վրայ խօսել, երբ առիթը կը ներկայանայ: Բարաւ եւր արդարեւ տեսնելով, որ Զմիւռնիոյ Հայ հաստատութիւնը զգալով և օրըստօրէ ճանաչելով այս հաստատութեան կարեւորութիւնը ազգասիրտաբար իր նըպաստերով կը բաշխուի զայն:

Դատ չանցաւ Գաղղիոյ հիւպատոսարանին զանչելէ, որ և թարգմանը երեցան և ուղղակի իմ քովս եկան: Զինի սովորական տեսակցութեան, ըսին թէ՝ Պ. Հիւպատոսը ձեր որպիսութիւնը կը հարցնէ, և ինքն անձամբ պիտի գար պատարագին ներկայ գտնուելու, այլ փոքր ինչ տխրութիւն ունեցաւ, վասնորոյ զմեզ խրկեց իր կողմանէ Զեր Սրբազնութեան հետ տեսակցելու և այլն:

Ասացի մեծապէս շնորհակալ եմ Նորին Զարդութեանէն, որ բարեհաճեցաւ իր տխրութեան մէջ անգամ զմեզ շնորհակալու, այլեւ այսպէս չէի ուզեր. ևս կուղէի որ Պ. Հիւպատոսը այսօր ըրածը երանի թէ քսան օր յառաջ ըրած ըլլար, երբ իր միակ բարեկամին հետ առանձին իրեն լուր տուի որ միայն Աստուած դիտէր, իրեն բարեկամը և ինքը. այն շնորհքը ինք բուռն զօրութեամբ պաշտօնական կերպով գործածելու զեղ և առին կրօնաւորայ հաճոյանալու համար, և եւս կարգիւրայն պաշտօնական կերպարանք տուաւ:

Այժմ ձեր գալը Պ. Հիւպատոսին կողմէն, և մեր որպիսութիւնն հարցնելը և Պ. Հիւպատոսի տխրութեան պատճառաւ չկրնար գալը խնայելով, նաեւ այլեւայլ ձեւերով խօսելով գիտեմ բոլորն ալ բոլորիքայ են, և այն՝ Եւրոպիոյ բոլորիքայ. մոխի ըրէք ուրեմն. մենք թիւրք եմք, և թիւրքիքայ, և օսմանեան մեծագործ Կայսեր ողորմած թեւեւուն հովանաւորութեան տակ պատասխարեալ ազատ ունելով մեր կրօնական պաշտօնաւորները: Մեր բոլորիքայն ուրիշ է, այսինքն, մենք խօսքը աղէին անգլին դարձնել չենք գիտեր, ուստի մեր բոլորիքն է վերջը ըսելով նաեւ առաջ ըսել, որ սրտի մաքրութենէն յառաջ կուգայ, ըսեմ Զեր Զարգութեանցը:

Արդէն քանի մը չարաթ առաջ մեր լրագրոյն միջոցաւ խնայելով որ Հայ ընթերցատան գործադիր ժողովը անդամաց ընտրութեան համար ընդհանուր ժողով կազմուեցաւ: Այս ժողովոյն ատենապետ մեծապատիւ Ալաթօն Էֆէնտին, նոյն առթիւ ազգու ատենապետութիւն մ'ըրաւ, զովելով և քաջալերելով Ընթերցատան անդամաց ազգասիրական եռանդը, և հրաւիրելով զուրոյ յարատեւել իրենց ջանքին մէջ Ընթերցատանը հաստատ պահելու համար և այլն: Նոյն ժողովոյն մէջ աւելի ընտրող անդամները ներկայ չգտնուելով, ամսոյս 11ին նորէն ընդհանուր ժողով կազմուեցաւ և քուէարկութեամբ մեծաւ. Ալաթօն Էֆէնտին վերահաստատուեցաւ ընդհանուր ատենապետի պաշտօնին մէջ, և Մ. Մամուրեան պատուելին ատենադպիր ընտրուեցաւ: Իսկ գործադիր ժողովը ընտրուած անդամները հետեւեալներն են, որոց զանուանս կընշանակեմք ըստ կարգի առաւելութեան քուէից:

Մեծարող պարոնայք,

- Գ. Յ. Բարազեան,
- Յօհաննէս Միրզաբեան,
- Մերիկ Մերկերեան,
- Պօղոս Կոստանդեան, տօբթէօր,
- Խոսրով Դ. Մարկոսեան,
- Գրիգոր Դ. Մսերեան,
- Մարգար Խ. Էքիզեան,
- Խաչատուր Յ. Զաքիան,
- Նուարթ Պօղոս Գաղտաղլեան,
- Ստեփան՝ Յօհաննէս Տէտէկան,
- Գարրիէլ Էֆէնտի Նիմարտախօսեան,
- Յօհաննէս Աւետիքեան:

Սակոյն կըլիմք որ մեծաւ. Գ. Յ. Բարազեան յետոյ անապարհորդութիւն մի ընելու դիտաւորութիւն ունենալով և մեծաւ. Ս. Տէտէկան իւր զբաղմանց պատճառաւ՝ հրաժարեցան գործադիր ժողովը անդամակցութենէ և անոնց յաջորդելին ըստ կարգի առաւելութեան քուէից՝ մեծաւ. Գ. Չիլիկիւրեան և մեծաւ, տօբթէօր Ե. Մարկոսեան:

Սիրելի է մեզ յուսով թէ գործադիր ժողովը անգամք որոց ետանդուն ջանքը վերայ մեծ վստահութիւն ունիմք, առանց ժամանակ անցնելու պիտի սկսին գործել և փոխ տանել մանաւանդ, որ Ընթերցատան սրահին մէջ անցեալ տարուան պէս տոնակալութիւններ տեղի ունենան գոնազան օգտակար նիւթերու վրայ. որոնց ակնդէտ կ'սպասէ ուսումնասիր հասարակութիւնը:

Յարգող խմբագիր,

Կընդգրկեմ հաճեցէք հետեւեալ յօդուածս Զեր պատուական լրագրին մէկ անկիւնը ամփոփելու:

Տարիէ մը ի վեր քաղաքիս մէջ հաստատուած Հայ ընթերցատունը՝ արդարեւ կարծուածէն աւելի զգալի յառաջադիմութիւն գտնելով՝ ուսումնասիր երիտաւ.

Ի՞նչ եղաւ և ի՞նչ յարգ կրնայ ունենալ հիմա այս ձեր խրկուլով՝ մինչ այսօր սուրբ Երուսաղէմ բոլոր բնակիչք խնայան և զիտեն, որոնց մէջ են նաեւ Եւրոպիոյ բոլոր տէրութեանց հիւպատոսք, թէ ի՞նչ անցքի անցան. ևս չուզելով մեր բարեկամութեան և սիրոյ կապը խզել, իմ պարտաւորութենէս աւելի զիջում ընելով՝ իրեն լուր տուած էի կանուխիկ, որ առջի տարուան ընթացքը չընէ, փոխանակ զի պարտաւորութիւն ունի որ նա գոնէ մարդասիրութենէ ստիպեալ քանի որ տանուտըր տուելը չէր գտնուէր, նոյն տան պատիւը պահել. այլ նա ո՛չ թէ միայն այս չըրաւ, այլ գործեալ լատին կրօնաւորներին, Հայոց ազգին վեհանձնաբար իր միակ եկեղեցոյ մէջ պատարագելու համար ըրած շնորհքը, որ իրեն միայն բարեմտութեան և անխաղախ եղբայրութեան արգասիքն էր, զայն չարաշար գործածել ձեռնարկեց, մինչ ևս Եղիսիմոս էի, ստանց մտածելու և առանց խնայելու թէ՛ այս ազգը այսօր օսմանեան բարեխում Կայսեր հպատակ են, իմ նոյն վանուց դուռը դռք տանել, իմ ունիթօրմայով երթալ, իմ պաշտօնական Սթոն տանիլ, նոյն ազգին իրաւանց կըղաչի, անոր հարազատ հպատակութեան վրայօք կասկած կուտայ. երբեք չուզեց մտածել ձեր Պ. Հիւպատոսը. այլ միայն լատին կրօնաւորներէն զրգուեալ անոնց կամը կատարել և անոնց աչքին հաճոյանալու ուղից. ոյր վասն այս աստիճան իմ սիրտս վշտացուց, որ պարտաւորեցայ այսօր փոխանակ ամենայն սիրով տեսակցելու և յարգանքներ տալու ձեզ, իմ սրտիս վերքերը բանալ. — Եւրբէք այդ մտադրութիւնն չունի Պ. Հիւպատոսը ըսաւ զանչեցէր, և միշտ կըսիրէ զձեզ, և ձեզմով բոլոր Հայոց

սարգութեան մեծ ծառայութիւն ըրաւ, սրեց անկընթերցասիրութեան ճաշակը և իր մէջ բովանդակած այլեւայլ օրագիրներն ու օգտակար գրեանքն այնոց զուարճալի դասանք մը տալով՝ մեծ օգուտներ մատակարարեց: Պատիւ ու շնորհակալէք անոր մեծարող հիմնադիրներուն, որոնք այսպիսի օգտաւէտ ձեռնարկութեան մը գեղեցիկ շարժառիթն եղան ուսկից: Չմիւսին դաւաճը՝ որ իւր ուսումնասիրութեան նկատմամբ՝ մեծ համբաւ ունի ամեն տեղ, դժբաղդաբար ցարդ զուրկ էր. և հիմա անոր կարեւորութիւնը զգալի երեւելով՝ նոյն իսկ շատ քաղաքներու նախանձը կը շարժէ. որոնց շատերն եկած զբաւոր զուրկեալ ու քաջալերութիւններն բազմաթիւ են:

Այժմ այսպիսի հաստատութիւն մը կըլլաւ մանկ տղայոց մտաւոր զարգացման նպաստել, և յուսով եմք որ հետզհետէ աւելի պիտի արդիւնաւորէ իր մատուցած ծառայութիւնները, ինչպէս իրական սեռն ալ զրկուի այսպիսի օգտակար նպատակէ մը. որոնք ուսումնասիրութեան անշուշտ այսօրուան օրս խիստ դուրի է. ինչպէս անոնց օրագիր, հանգէս և կարեւոր գրքեր կարգալու ծառան ու հետաքրքրութիւնը չյաղի, քանի որ անոնց մէջ ուսման և կրթութեան զրգիւ, եռանդ և մրցում կայ, քանի որ վարժարան, ներս մէջ բաւական ուսում ստանալնէն ետք՝ անհրաժեշտ պէտք ունին այսպիսի ձեռնարկութեան մը որպէսզի սորուածնին աւելի արդիւնաւորի, և ընթերցասիրութեան փափաքը անոնց մէջ ընդհանրանայ: Ս'ենք կը փափաքենք՝ որ այս ձեռնարկութիւնը ինչպէս մանչեքուն՝ նոյն և իրական սեռին ալ ծառայէ, այսինքն կամ այն է որ իրական սեռին կողմէն ալ բաւականորդութիւն մի բացուելով՝ անոնց համար յատուկ ընթերցատուն մը բացուի՝ իւր նպատակը յատուկ կանոնադրի մէջ ամփոփած, և կամ եթէ դժուարին կըլինի այս՝ իրական սեռն ալ բաժանորդ ընդունուի Հայ ընթերցատան, և շարաթը երկու օր յատկապէս անոնց համար որոշուի. և նոյն երկու օրը անոնք միայն ազատութիւն ունենան հոն յաճախելու, և նոյն երկու օրուան համար ընթերցատան սպասարքը իրական սեռին ըլլայ՝ բաժանորդութեան համահաճութեամբ ընտրուած:

Իրական սեռին մտաւոր յառաջադիմութիւն ցոյն, կայծոյշներն մէկն և ես ըլլալով՝ նուիրական պարտք սեպեցի սոյն կարեւոր առաջարկութիւնը հրապարակուելուն, ոչ միայն քաղաքիս Հայ ընթերցատան նկատմամբ՝ այլև ուր ուրեք որ սոյնօրինակ հաստատութիւններ կան՝ չզրկուի ասոնցմէ իրական սեռն ալ. որոց համար ուսում և դիտութիւն անհրաժեշտ է. ինչպէս սոյն խնդրոյն ամենածանր ուղադրութիւն կըլնատուցուի քաղաքակիրթ և լուսաւորեալ ազգաց մէջ, մանաւանդ ի Գերմանիա և Եւրոպիա, և սոյն խնդիրներու մէջ անոնցմէ աւելի յառաջադէմ զըտ,

ազգը, և պարտաւորութիւն կը ձգէ ձեր վրայ որ կարեւոր պարագայի մէջ իրեն զիմք, և ամենայն սիրով պատրաստ է օգնել ձեզ. և թէ՛ կարելի եղածները կատարելէ զինի՝ անկարելի համարուածներն անգամ կարելի եղածին չափ պիտի աշխատի որ հնարաւոր ընէ:

Ասացի՝ պարոնայք, ձեզնք անկարելիներն հնարաւորել, հասարակաց առածը կըսէ, գործք քո գրեզը գովէն, և ո՛չ քո բերան: Այս գործը որ կարելի էր և ամենակատարելի և խիստ զիւրի, և չըրաւ, ի՞նչպէս հաւատամ թէ անկարելի եղածներն անգամ հնարաւոր ընէ. խնդրեմ պատասխան տուէք ինձ, ընդհանուր Հայոց ազգին միակ սեպհական եղած վանքին զիմացը կանոնաւոր զօրք բերելու, ինքն ունիթօրմայով և պաշտօնական աթոռով գալու ի՞նչն ստիպուած էր, և մինչև ցայսօր տեսնուած էր և լուծած էր. և դու բարեկամ (Հաննա Գաղղիյն) իմ միարանկալ այս սուրբ Աթոռն 27 տարի է, ևս միայն նոյն կերպը գիտեմ, և երբեք այսպէս պաշտօնապէս գալ տեսած չեմ. իսկ դուք բնիկ Երուսաղէմացի էք, և կրօնիկ Լատին, քանի՞ տարի է որ խելքերնիդ կը հասնի, դուն 20 կամ 30 տարուան ծանօթութիւն չէ՞ք կրնար տալ մեզի, ըսէ՞ք դուն որ քանչեղի պարոնք համոզուի:

«Ո՛չ թէ, ըսաւ Հաննա Գաղղոն, քսան և երեսուն այլև քառասուն և դուցէ յիսուն տարուան ծանօթութիւն կրնամ տալ, որ երբեք եղած չէր, ո՛չ զօրք բերել ո՛չ ունիթօրմայով դալ և ո՛չ պաշտօնական աթոռ բերել, և ոչ իսկ ամեն տարի հիւպատոսն կուգար, այլ երբ»

4) Գաղղիոյ հիւպատոսարանին քարգմանքն է բնիկ Երուսաղէմացի, իրեն 60—65 տարեկան այր:

նույն յազատասէրն Հելլէտիա . որ իդական սեփը՝ բարձր դիտութեանց հաղորդ ընելու իրաւունքը ճաշաշերտով՝ իւր մտադրութեան մեծ առարկայ ըրած է :

Երկրորդ՝ սոյն Հայ ընթերցատան մէջ անցեալ տարի շաբաթը կամ երկու շաբաթը անդամ մը՝ բաժանորդներու յատուկ հրաւեր ըլլալով՝ ատենախօսութիւններ կը ըլլային . և անկէ ետք՝ ազգային կարեւոր խնդիրներու վրայ կը խօսուէր : Ասիկա ազնիւ նպատակ մը իրօք կ'ունենար , եթէ օրինաւոր կերպիւ յառաւելէր . դժբաղդարար ունկնդիրները քանի մը բեմբաւացներու օրինաւոր ատենախօսութիւնները և քանի մը բանախօսներու գրաւոր յօդուածները լսելէ ետք՝ կարեւոր խօսակցութեան համար որոշուած ժամերէն դիմեթ արդիւնք մի չ'ըսողած՝ կը մեկնէին . ինչպէս . վասնզի իրենց օրինաւորութեան ճամբէն շեղելով՝ այս օգտակար սովորութիւնը շուտ ընդհատեցաւ . և այն դեղեցիկ վայրկեանները անձնական կիրքերու զոհուեցան : Իսկ այս տարի այսօրինակ խօսակցութեան համար դիմեթ և ոչ մէկ դիշեր ակուսմբ կազմուեցաւ , և ոչ ալ ընտիր ատենախօսութիւն մի լսուեցաւ : Ըշխոյժ և իմաստալից ատենախօսութիւնները ու օգտակար բանասիրականները՝ կրնան շատ պեղեցիկ նպատակներու ծառայել , ու մեր երիտասարդաց բարոյական և մտաւոր զարգացման նըպաստել . եթէ օրինաւոր ու բանիբուն հսկողութեան մը միջոցաւ քաջ ատենախօսներու ու հոն հրապարակաւ կարգացուիլի յօդուածներու ընտրութիւն ըլլուի . և ասանցմէ ետքը ըլլալիք օգտակար վիճաբանութեանց համար ալ յատուկ օրէնք մը հաստատուի , որպէսզի հոն ամեն նկատում և անձնական կիրք տեղի տալով՝ անդին վայրկեանները պարապ չ'անցնին , և հոն ներկայ ըլլողը նորանոր բաներ լսած և ուսած՝ այնպէս դոհ և ուրախ մեկնի : Ուստի փափաքելի է որ Հայ ընթերցատան մեծարդոյ անդամք , ինչպէս որ ընդհանուր ժողովոյ քուէարկութեամբ իրենց գործադիր ժողովոյ անդամները կը նորոգեն . նոյն և յատուկ ժողովով միալ չորս կամ հինգ ուսումնական ու խոհական անձերէ յանձնակումբ մը կազմեն , որու յատուկ պարտքը ըլլայ բեմբաւացներու ընտրութիւնը ընել . և հրապարակաւ կարգացուիլի յօդուածները ու ճառերը մէյմը աչքէ անցընելէ ետք՝ ապա իրենց միաբան հասանութեամբ թող տալ զայն կարգալու . նոյն և այս յանձնակումբը՝ որ 'ի հարկէ վարժ ու տաղանգաւոր դուիններէ պիտի բաղկանայ , նոյն դիշերուան ըլլալիք վիճաբանութեանց հսկելու և նախադասելու պատիւ ու պարտքն ունենայ : Եթէ այսպիսի հսկող յանձնակումբը կազմուի , յուսալիք եմք՝ որ Հայ երիտասարդութիւնը անտեսն մեծապէս պիտի օգտի ատենախօսութիւններէ , հետեւապէս վիճաբանութիւններն ալ՝ ազատ բոլորովին անձնական կիրքերէ և այլևայլ նկատումներէ՝ իրենց օգտակար

բնմն՝ և այն իրեն հասարակ հաղուստով . ճշմարտը այս է և ամեն մարդ գիտէ այսպէս ըլլալը :

Քանի որ դուք բնիկ Երուսաղէմացի ըլլալով , և քիչէն քիչ՝ քառասուն տարուանը ճիշտ գիտնալով որ երբեք այսպէս արարք մը տեսած չ'էք , ըսէ ուրեմն , ձեր Պ . Հիւպատոսը ինչչո՞ն ստիպեալ այսպէս յանդուգն ձեռնարկութիւն ըրաւ :

Գարձեալ հարցոյցի նոյն թարգմանին , թէ «նոյն 40 կամ 50 տարուան մէջ զոր դուք լուս գիտէիք , կը զմեռացուցանեմ զձեզ յԱստուած կենդանի և 'ի գլուխ զաւաւկացի , թէ' Հայոց պատրիարքաց , թէ' համայն միաբան չ'իյ , թէ' բոլոր Երուսաղէմացի Հայ ժողովրդոյ , և թէ' նոյն աւուր պատահած ուստատարաց կողմանէ , մէկ նախատիք , հայհոյանք , անպատուութիւն , խռովութիւն , դոնէ մէկ զորք պակասութիւն մի տեսած էք արդեօք . ես այս 27 տարուան մէջ չեմ տեսած , հոգեւով կը վիսյանմ , դուք ձեր քառասուն և յսուն տարիներուն մէջ պատահածը ըսէք և կողքէ իմ տեսած 27 տարուան համար ալ վկայեցէք : Եթէ բան տեսած էք և կրնաք վկայել :

Քանի որ իմ խելքս կը հասնի , իմ մանկութենէս 'ի վեր , ըսաւ Հաննա Գաղղոյ , համարէ թէ ամէն տարի կերթում կուգամ նոյն օրը , ոչ թէ վերը ձեր յիշածներէրը չ'ոտայ , այլև ոչ ամենափոքր պակասութիւն անգամ չ'տեսայ և չ'լսեցի . այլ ընդհակառակը մեծ պատիւ յարգութիւն , մարդասիրութիւն կը տեսնայիմք և կը վախճելիմք նոյն օրը ազգովին . աւելի ճիշդը ըսեմ Ձեզ , նոյն աւուր մեր տեսած բոլոր յարգանքոյ և ամենայն հոն զստութեանց համար մենք Աստիքս ազգովին դարմա-

հետեւութիւնը պիտի ունենան՝ 'ի մեծ պատիւ և 'ի յառաջագիծութիւն նորահաստատ Հայ ընթերցատան և 'ի մատուցական ու բարոյական զարգացումն ազգային կրկին սեփի :

ՀԱՐՆԱՏ

Չ'միւռնացի մեծա . աղա Եսայի մահտեսի Էս . Եսայիան ազնիւ երիտասարդը՝ որ առեւտրական գործովք 'ի Մանչեսթըր կը բնակի , հաճեցաւ նուիրել Հայ ընթերցատան Չ'միւռնիոյ օրինակ մի կրէֆիտան . ուսնեալ անդղիարէն պատկերազարդ հանդէսէն , որ շաբաթը անդամ մի կը հրատարակուի 'ի Լոնտոն : Յիշեալ ուսումնասէր աղնուական անձը արդէն Փրէլա . նուն զուարճալի հանդէսն ևս նուիրած է և շարունակ կը յուղարկէ Ընթերցատան քաղաքին , ինչպէս որ 'ի ժամանակին հրատարակած եմք լրագրոյս մէջ :

Սեր անկեղծ շնորհակալութիւնը հրապարակաւ յայտնելով մեծա . Եսայի աղային իւր ազգասիրական այս մտադրութեանը համար , հաւատարիմ թարգմանը կը ըլլամք Հայ ընթերցատան բոլոր անդամոյց :

— Ըստ շաբթու ընկալք 'ի Ս . Եսայիանէ Երաբար ամսագրոյն Գեկտեմբերի տետրակը . բայց 'ի սերմերի ամսագիրը տակաւին չ'է հասած : Եւստիպիոս (Գոթ . տոսի ամսագրոյն ծրարն ևս մինչև ցայսօր չ'երևեցաւ , ինչպէս որ 'ի ժամանակին քանի մը անգամ ծանուցած եմք Երաբար միջոցաւ : Իւրեկ գործակալ Երաբար 'ի քաղաքին , պարտ անձին համարիմք սրբոյ Եսայիանի տպարանական լոգովոյն ու շաբաթը ընդհատ հրատարակել այս եղբրութեան վերայ . որ երկու պատճառէ կրնայ ծագած ըլլալ . այսինքն կամ յիշեալ երկու ամսագրոյ ծրարները 'ի կորուստ մատնեալ են , կամ Օտեայի գրոյ քննութեան պաշտօնատունը վար դրուած են ո՞ր և է պատճառի համար :

Երաբար 'ի Գեկտեմբերի ամսատետրին միջ , հայերէն աշխարհաբառ և դրաբառ լեզուաց վրայք իմաստնաւ պէս գրուած պատուական յօդուած մի կարդացիմք . որ զգրաբառ լեզուն կը պաշտպանէ հաստատուն փաստերով և կապացոյցանէ թէ օրինաւոր աշխարհաբառ լեզուն՝ դրաբառին վերայ պէտք է հաստատեալ լինի և անոր կանոնացը հետեւի , կարելի եղածին չափ :

Ստաղիր եմք այս կարեւոր յօդուածը մեր ընթերցողաց հաղորդել Երաբար յօդուածի Գեկտեմբերի Երաբար :

— Կոստանդնուպոլսոյ ազգային լրագիրներէն կիւմանամք , որ զմիւսնացի Աղաբեկեան մեծապատիւ աղա Մարկոսը , որ ուսումնական և լեզուագէտ անձ մըն է , Բէրայի թաղէն երեսփոխան ընտրուել է , և նոյն մայրաքաղաքին ազգային ժողովոյն աշխատութեանցը արդէն կը մասնակցի եղբր :

Ստոյգ է թէ այս ընտրութեամբ , մեր վեհափառ Կաթողիկոսը հակառակորդ մի աւելի ունեցաւ յիշեալ ժողովոյն աշխարհական անդամոյց մէջ , սակայն 'ի փոխարէն՝ եկեղեցական անդամոյց մէջ 'ի սրբին վեհափառ

ցած եկր թէ , ասոնք ինչ բարի և մարդասէր մարդիկ են որ այսքան ստեղծուան մէջ և ոչ չ'որքրիկ անարգութիւն անգամ տեսած չ'ենք . արեւօք ասոնց մէջ խռովարար , յանդուգն երիտասարդ և այլն և այլն մարդիկ չ'իյ . այս վտերը եկած օրերին մեր վայելած հոնգստութիւններն և ապահովութիւնը չ'իյտալ խօսիլու համար՝ մեր եկեղեցիներուն կամ վանքերուն մէջ տեսած և վայելած չ'ենք :

Եւ մեր պէտք եղած պատիւը և յարգանքը տալէն զինի թէ՛ իրենց և թէ՛ Պ . Հիւպատոսին , եւսն զնային 'ի տեղիս իւրեանց : Եւ զինի Լատինաց Պատարագին վերջանալոյն , բոլոր կղերիկն վեր հրախրեցիմք , ինչպէս միշտ կը ընէինք . եկան , բայց ամենեւին առանց բռն մը , անգամ արտասանելոյ մեր նոյն անցքերուն վրայօք , մարդասիրաբար և ամենայն սիրով պատուեալ զնային 'ի վանա իւրեանց : Ահա այսպէս վերջացաւ , վսեմա . Միւնիքի էֆէնտի , այն անցքը , այն քօրք բերեցին , համազգեստով և պաշտօնական աթոռով Պ . Հիւպատոսին գալը նոյն օրը , թէ և երկարատեւ եղաւ , և Ձեր պատուական զրուսը ցաւցուցի , բայց իմ վերադարձը սրտիս ալ սփոխեալ եղաւ . նա մանաւանդ , որ դուք խնդրեցիք և յօժարեցաք այս գործին վերաբերեալներն ամենայն պարագայիւ լսել : Եստ գոհ եղան ասոր համար թէ՛ վսեմա . Վալի Իսալան և թէ՛ վսեմա . Միւնիքի էֆէնտին , և ըսին 'ի վաղիս Գամակուրի Պ . Հիւպատոսըն ալ պիտի գտնուի . դուք ալ եկէք՝ դարձեալ այս խնդրոյն վրայօք պիտի խօսիմք : Տեսնանք ասոնք ինչ կըսեն և զեռ դուք ինչ կըսէք : Մեր շնորհակալութիւնիս մատուցանելով բաժնուցանք :

(Պիտի շարունակուի :)

Սրբապետութեան և ընդհանուր ազգին իրաւանց նոր պաշտպան և հզօր ախոյեան մի աւելցաւ ընտրութիւնը . տէր Խորէն 'Կարպէյ Ս . եպիսկոպոսին . ուրուն ազգասիրական եսանդը , ազգու ստեղծախօսութիւնը , լեզուագիտութիւնը և զբաղիտական տաղանդը յայտնի է ամենուն :

— Սափա լրագրոյն Փետուարի 16 թուոյն մէջ հետեւալ կարդացիմք :

Ս . Պատրիարք հօր հրաւիրանաց համամատ՝ երկի մայրաքաղաքին եկեղեցական դասը Պատրիարքարան դուստրուելով , հրաժարեալ 4 եկեղեցականաց տեղ երեսփոխան ընտրեց հետեւեալ չորս պատուարժան Եւկեղեցական հայերը .

Դերա . Խորէն եպիսկոպոս 'Կարպէյ ,

Լոմա . Խորէն վարդա . փոխա . Ս . Երուսաղէմի ,

Համայնակ վարդապետ Երազմաւեան ,

Տէր Զօհաննէս Հիւնքեարպէյէնտեան :

— Երաբար նախընթաց թուոյն մէջ ծանուցիմք զփոխուած առ Երուսաղէմ Տիւղեան վսեմա . Պօղոս . Պէյին , որ արեւելեան կաթողիկէ Հայ ժողովրդեան զլուսւոր անդամներէն մէկն էր : Կ . Պօղոս ազգային լրագիրք ոմանք հրատարակեցին թէ հանդուցելոյն հարստութիւնը 500,000 լիւայի կը հասնի : Բայց ըսողներ կան որ չ'աւելցան թիւերը . դրուած է 'այս գումարը , սակայն կիսելու ևս ըլլանք զայն , այսինքն երթալով թէ միայն 250,000 լիւա ձգած է , դարձեալ 25 միլիոն դուրուշ կընէ , որ մեծ հարստութիւն մըն է Երեւելի համար :

Կ . Պօղոս մեր համազգի կաթողիկէ ժողովրդեան մէջ կրօնական տարաձայնութիւնը 'ի միւսնոյն կացուած կը զոնուի և երկպառակութիւնը դժբաղդաբար յառաջ երթալու վրայ է , ինչպէս կը տեսնուի Սափա վերոյիշեալ թուոյն մէջ հրատարակուած հետեւեալ յօդուածէն .

«Երեւելեան կաթողիկէ ազգայինք ուրբաթ օրը քուէարկութեամբ երեք կաթողիկոսական ընտրելի որդ չ'ելով , շաբաթ առաւօտ Բէրայի Սիկեբեբան եկեղեցւոյն մէջ զուստուած եկեղեցական ժողովն՝ այն երեք ընտրելեաց մէջէն Պատրիարեան Զակոբ դերապայ . ծառը Կիլիկիոյ կաթողիկոս ընտրեց Պետրոս Խնեբորդ անուամբ , և կիրակի առաւօտ աւանուել յիշատակուի սկսաւ Երեւելեան կաթողիկէ Հայոց եկեղեցիներուն մէջ : Իսկ Հասունեանք դարձեալ Կիլիկիոյ կաթողիկոս կը ձանաչեն զդերա . Հասունեան և զայն կը յիշատակեն :

«Եսպէս ահա մեր կաթողիկէ ազգայինք երկուքի բաժնուելով , միւսնոյն անդոյ աթոռին վրայ երկու կաթողիկոս կուենան իրարու հակաթու . երկուքն ալ Պետրոս Խնեբորդ անուամբ :

Պուճա գեղին բնակիչները հետեւեալ շնորհակալութեան նամակը հրատարակել տուած են քաղաքին . Երաբար՝ անուն զաղղարէն լրագրոյն մէջ :

Յարգոյ խմբագիր :

Սրբաղաւթեան մեծաշուք տեաք մահտեսի Երազմալ էֆէնտին և մահտեսի Զօհաննէս աղան քանի մը տարիէ 'ի վեր իրենց ծախիւքը նորոգած ըլլալով Պուճայի ճաշապարհը ըստ մեծի մասին , կը շարունակեն իրենց խընամբ՝ կատարեալ բարեք վիճակի մէջ պահելու զայն : Այս ճանապարհը՝ որ կսկսի Կամուրջէն մինչև 'ի յիշեալ գիւղէ՝ զրեթէ վեց հազարամկթր երկայնութիւն ունի : Բազմաթիւ գործաւորներ այժմ 'իսկ կաշխատին նոյն ճանապարհին վերայ վերջին անձրեւներէն աւրուած տեղ ուսնքը շինելու համար :

Յիշեալ մեծաշուք անձինքը՝ վեհ խորհրդածութենէ մի շարժեալ արժան համարեցին՝ միշտ իրենց ծախիւքը ծառուղի մի (պուլվար) շինել տալու . որուն լայնութիւնը տասը մէթր և երկայնութիւնը մկրուկէս հազարմկթր է : Այս ծառուղին՝ զիւղին Սղային բնակարանէն սկսեալ կը հասնի 'ի նոր կայարանն երկաթուղւոյն :

Այս մարդասիրական գովելի գործը պարտք կը դնեն մեր վերայ , յարգոյ խմբագիր , աղաչել զձեզաւ 'ի հրատարակել ձեր պատուական լրագրոյն մէջ զներկայ մեր նամակը , իբրեւ ապացոյց մեր խորին շնորհակալութեանց առ մեծաշուք Սրբաղաւթեան Երաբար . որոյ շնորհակարտ է Պուճա գեղը՝ իւր մէջը եղած այս ամեն նորոգութեանց և զարգացանացը համար :

(Կը հետեւին ստորագրութիւնքն :)

Իզմիր , 24 Փետրուար 1871 :

Ճշմարիտ ազգասիրաց հետ մեք ևս մեծապէս կուրախանա՞նք տեսնելով որ Իզմիրի մեր ազգային երեւելիները՝ Սթարալեան մեծաշուք Լեզաբը կըսեմք, որոնք պարծանք կը համարուին ազգիս, օտար ազգաց կողմանէ հրապարակաւ շնորհակալութիւններ և զովեսանք կընդունին իրենց մարդասիրական առատաձեռնութեանցը համար :

— Հաճութեամբ սրտի իմացանք թէ օգոստոսիան Սուլթանը բարեհաճեալ է Մէճիտիէ կարգին երրորդ աստիճանի շքանշանաւ պատուել զգերապատիւ տէր Սահակ սրբազան արքեպիսկոպոսը . որ ինչպէս յայտնի է, Ս. Լորուսաղէմի վանուց գլխաւոր և բանիբուն միաբաններէն մէկն է, և որուն անունը ոչ սակաւ հռչակուեցաւ ի հապէշտան ըրած իւր պաշտօնական ճանապարհորդութեամբը . հետեւեալ ամեն կերպիւ արժանի է նշանաւոր պատուոյն՝ որ շնորհեցաւ նմա ի Լորին կայսերական վեհափառութենէ :

— Հասարակային շինուածոց տեսուչ վաեմա. հայ. կազմին Տալուլ փաշան անցեալ շաբթու Ռուսաց շողենաւով ի Կ. Պօլսոյ հասաւ ի քաղաքս և ասկէց դարձեալ նոյն շողենաւով շարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը ի Քիոս երթալու . ուր ժամանակ մի պիտի մնայ իւր վատառողջութիւնը դարմանելու :

— Կիպրոսի Լէֆթօշա քաղաքէն ֆետրուարի 15 ամսաթիւով մեր ընդունած նամակը՝ նոյն քաղաքին հայ բնակչաց դժուրեւութիւնը կը յայտնէ արժաւ, տէր Վարդան վարդապետէն, որ Ս. Լորուսաղէմի միաբաններէն ըլլալով՝ ամենա. տէր Լոսայի սրբազան Պատրիարքէն յուղարկուեալ է ի յիշեալ կղզին՝ Լաւնթորդութեան պաշտօնիւ : Լորին Լաւնթորդութեան ազգասիրական ջանքերը և դաստառութիւնը Լէֆթօշայի ազգային դպրոցը՝ որուն անունը Վարդանեան դպրոց դրեր են, կարելի եղածին չափ բարեկարգուեալ է և աշակերտները 3 ամսուան մէջ բաւական յառաջգիւղիւթիւն ըրեր են . և ասոր ապացոյցը տեսնուեալ է Վարդանեան զօրավարաց աստաճարութեան օրը . յորում աշակերտաց հարցաքննութիւնը ըլլալով, անոնց տուած պատասխանները շատ զոհասուցիչ երեցեր են ամենուն : Քանզի հասարակ ընթերցման դասուն աշակերտները՝ 3 ամսուան մէջ արդէն բաւական տեղեկութիւն ձեռք բերած են Քերականութեան առջի երկու մասանց վերայ. հայոց պատմութեան, բառագիրութեան և քրիստոնէական վարդապետութեան սկզբանց վերայ :

Տնը Լատուած որ Լէֆթօշայի հայոց միաբանական տէրը՝ որով արդիւնաւոր կը հանդիսանայ իրենց նոր Լաւնթորդին բարեխնամ ջանքը, հաստատուն մնայ երկար ժամանակ յառաւելագոյն զարգացումն Վարդանեան դպրոցին և ի պայծառութիւն իրենց եկեղեցւոյն, որ կարծեմք թէ բաւական եկամուտ ունի :

ՔԱՐԴԱՆԱԳԻՐ ԵՄԻՒՐԵՐ
Զմիռնիա, 27 Փետրուար :

Անցեալ շաբթուան ի վեր հիւսիսային հովը խիստ սաստկութեամբ կը փչէ, և այս պատճառաւ շարժական զանազան շողենաւուց երթեկեւորութեան բարեկարգութիւնը աւրուեցաւ : Աստուրիոյ շողենաւով՝ որ անցեալ շաբթու Սուրիայէն ուրբաթ պիտի դար և հետեւեալ օրը ի Կ. Պօլսոյ պիտի երթար, շարժեալ երեկոյցին հասաւ և կիրակի օրը գնաց ի Պօլսոյ : Եղիպատական շողենաւով՝ որ երեքշաբթի կըստաւորէր Սուրբառաքելայի, երկ և առաւօտուն միայն հասաւ :

Հիւսիսային հովուն պատճառաւ բաւական ցուրտ կընէ տասնընէինգ օրէ ի վեր . որուն սաստկութիւնը բարեբաղդաբար կը չափաւորուի արեւուն ներկայութենէն :

— Զանազան լրագիրներ կը ծանուցանեն թէ Բարձրագոյն Ղուռը աշխատեցաւ մեծ փոխառութիւն մի ընելու Եւրոպայի մէջ. սակայն Լոնտոնի սեղանաւորներէն յառաջ բերուած պայմանները ծանր և փնասակար ըլլալով, կայսերական կառավարութիւնը կը խորհի, կըսեն, տէրութեան ծախուց մէջ զանազան խնայողութիւններ մտածանել. այսինքն վերստին նուազեցնել առհասարակ ամեն պաշտօնակալաց ամսական թոշակները, քննել պետութեան նորահաստատ խորհրդանոցը, ինչպէս նաեւ վիճակի կառավարչական նոր դրութիւնը, և վերստին վերածել զայն ի դրութիւն էյալթի : Այս կերպիւ տարին 106 միլիոն զուրու խնայողութիւն մի պիտի գոյանայ եղեր : Բայց յայտնէ Բ. Ղուռը միտք ունի, կըսեն, եղբերաւոր կենդանեաց և ծխախոտի վերայ զրուած տուրքը աւելցնել :

— Մեծաշուք մօսիւ Լուրսէն, որ Իզմիրի մէջ Գերմանիոյ հիւպատոս է, երկուշաբթի օրը պաշտօնապէս ըւրտուաւ մեր վսեմա. ընդհանուր կառավարչին՝ ինչպէս նաեւ բոլոր հիւպատոսաց, թէ Գերմանիոյ և Գաղղիոյ տէրութեանց մէջ հաշտութեան նախաշաղկ պայմանները վաւերացան Գաղղիոյ ազգային ժողովին : Նոյն օրը՝ գերմանական զօրակը մինչև երեկոյ կը ծխար յիշեալ տէրութեան հիւպատոսարանին սեան վերայ : Իսկ քաղաքիս գերմանացի բնակիչները նոյն գիշերը փառաւոր հաղկերթով մի տօնախմբեցին այս ահագին պատերազմին փերձաւորութիւնը :

— Օգոստոսիոս Կիլիմի կոչուող իմաց տուեր է զհայկորցոյ Նարոէոն Երրորդին, թէ Գաղղիոյ ու Գերմանիոյ մէջ հաշտութեան պայմանագրութիւնը վաւերացած և պատերազմական գերեաց փոփոխութիւնը որոշուած ըլլալով, ինքն ալ ազատ է իւր բնակութեան տեղ մի ընտրելու ուր որ կուզէ, բայց ի գերմանական երկիրներէն : Կը հաւատան թէ այս զժառղ նախորդ վեհապետը որոշած է յԱնգղիա հաստատել իւր բնակութիւնը և այնտեղ անցնել իւր կենաց մնացեալ օրերը :

— Գիտել արժան է թէ Անգղիոյ Վիկթորիա թագուհւոյն Լուիս տնուանեալ դուստրը նշանուած է տըլորն մարքիզին հետ : Մօտեալ բարձրագոյն մէջ վիճարանութիւն ըլլալով յիշեալ արքայադուստր իշխանուհւոյն արուելու օժիտին նկատմամբ, ժողովոյն խիստ մեծագոյն մասին հաւանութեամբը՝ այսինքն 350 քուէով ընդդէմ մէկ քուէի, որոշուեցաւ ազգային դանձն տրուելու օժիտին զուամբը, որ 30,000 անգղիական լիւա է : Այս ամուսնութիւնը Մարտի 9—21ին պիտի կատարուի :

— Թիւրքիա և Փարսիոյ արտաձանայ մէջ վտրրիկ յուզմունք տեղի ունեցան, բայց և այնպէս ընդհանրապէս կը յուսատուի թէ շուտով կատարեալ հանգարտութիւն մի պիտի տրիէ հատարակութեան մուայ վերայ : Ժողովուրդը ամենին ձայն հանեց և թող տուաւ որ թշնամի մի մտնէ ի Փարսի. բայց ցաւալի տրտմութենէ պարտաւորեալ՝ ամեն մարդ իւր տանը մէջ փակուեցաւ, զոր սղոյ նշաններով զարգարեց, և միայն յայնժամ դուրս ելաւ երրորդ բրոսիայեցի մեկնեցան մայրաքաղաքէն : Կիլիմի կոչուող Փարսիի մէջ Թիւրքիի թագաւորական պալատը հանգստանալէ հետ վերադարձաւ ի վէրսայ :

ԱՌԵՒՏԴԱԿԱՆ

Բամպակը երթալով կիջնէ եւրոպայէն հասած անշաղկ լրոց պատճառաւ : Լյուսթուան արժէքն են 407—400 զուրու ինքնորդարը՝ մեքենայով մաքրուած ապրանքին համար : Զբքը բոլորած տեսակը՝ 400—390 զուրու ինքն, և Լաւնայինը՝ 380 :

Լֆիօնը հանգարտութեան մէջ կը զոյնուի նոր հնձոյն առատ երեւալուն համար : Լաւնին տեսակ պատուական և կակուղ աֆիօնին գինը 198 զուրու ինքն, Ստորին տեսակներէն վաճառուիք չեղան : Փալամուտը հանգարտ վիճակի մէջ է, և 5000 կենդինար Լնդըն տեսակ փալամուտ վաճառեցաւ 74—95 զուրու ինքն : Լնգնա կոչուած տեսակին գինը՝ 132—135 զուրու ինքն կենդինարը :

ՆԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆՔ

ԻԶՄԻՐԻ ԲԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԹԻՒՆ ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՆԱԽԱՎԱՐՍ

Որովհետեւ ազգանով ցաւահանգստին արտաքին հողաբնութիւնը շինելու ձամար հարկ եղած ներքնաշինութեան աշխատութիւններն սկսան, իմաց կըլորուի ցաւալարաց քե՛ս՝ այս հողաբնութիւն երկու վերջին ծայրերը նետեալ դիրքը բռնած են :

Այն ծայրը՝ որ պիտի կազմէ հողաբնութիւն անկիւնը ի հարաւային կողմը՝ մարաւառն զիմաց և անորմ գրեթէ 300 մէքր նետու :

Հիւսիսային կողմը եղած հողաբնութիւն միւս ծայրը որ առաջինէն 600 մէքրի չափ բացակայ է գոգանեալակն գծի. ի ծովեզրէն, հմանապէս 300 մէքր նետաւորութեամբ և այժմեան անցագրաց (բասաբօր) գրատուին զիմաց : Երբոր ներքնաշինութեան աշխատութիւնները շրոց մակերեսութիւն վեր ելլեն, այս 2 ծայրերուն վերայ գիշերուան նշաններ պիտի դրուին :

Իզմիր, 4 Մարտ քստ նոր տուամարի 1874 :
Իզմիրի քաղաքանց ընկերութեան համար,
Մատակարար տեսուչը
Բ. Ժ. ՎԱՆԼԷՆԷԻՐ

— Հորիզոն ազգային քերքը որ Կ. Պօլսոյ մեծապատիւ Սրապեան Լեֆեմի խմբագրութեամբ կը իրաւաբանութիւն եւ որոս Իզմիրի գործակալութիւնը Պ. Գեորգ Պուպիեանի յանձնուած ըլլալով, կը ծանուցուի հասարակութեան քե բաժանորդ գրուի ուգողը կընայ առ. ցա զիմէ : Լրագրին շրջանը 120 քիւ է, գին տարեկան՝ 3 ուկա մեծիտ կանխիկ ըլլալու պայմանաւ :

ՀԱԶԱՐԱԹԻՒՆԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐ
Այս արաբացի գուարձալի վեպերուն հիգեբորդ հատորն են ի յոյս բնծայուեցաւ Տեւեան տպարանը : Ամբողջ գործոյն բարձրագոյն կը վեցը հատորէ բաղկացեալ պիտի ըլլայ և բաժանորդութեան գինը 75 դուրու է : Իսկ Թշուաթի եւ Գաղթեմի Փարսի վեպին բաժանորդաց համար 70 դուրու : Խարարանցիկը հատորը կը ծախուի 15 դուրու ինքն :

ԴԵՂԱՆԱՏԻ ՀԱՂԼՈՅԻ Ի ԶԱՐԱՏԻՆ ՀԻՒՆԵՐՈՒԹԻՒՆԵ

Մարդոս ջղային դրութեան («Իֆէ») շատ յոգնած ըլլալու օր միւս և Զիլերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ զբոսը Զիլերութեան վշտալի է յոյժ . վստի զի ուր գտնուի և անոր գեղէն ըմպելիք . և ասէն աղէկ կըլլայ որ ըրորդէն հեռանաւ անցմէ, և ամենին չմեծ . նմանապէս խաչվէ մի խմբ, և անոր անդ թեթեւ թեթեւ (շա) գոհ եղի : Կարելի եղածին չափ ծախուի օր ծծէ ամեն գիշեր իմ գեղահաստերէս երեք կամ չորս հասկընէ շատ միս կեր և համանալքէ («Լաւ») հետ կեցիք : Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշգրտութեամբ ի գործ դնելու ըլլաւ միտքը շուտով պիտի հանգստանայ, մարմնը աւողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնա թէ ջղաց շարժումն ունեցար :

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԵ ԵՐԿԱՄԱՆՑ
Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կըլլանք չափին աւելի ջղային կամ դեղահաստերը որոնք անբարեխաւսութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառաւ ըրոր թեթեւ կուլութիւն ու կըսեն և կը հասնին ի լեարգն («Լաւ») . որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն : Զիլերուն սաստիկ ձգտուի («Իֆէ») դեպքերու մէջ սքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լեւրդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ :

ԲՈՐԲՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒԲԵՐՈՒԹԻՒՆ (ԴԵՐՆԵՐ) ՀԱՁ ԵՒ ՀԱՐԻՈՒՂԻՍ
Շնչաւորութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն արեւուն աւելի յոյժար կը պատահի և երեւնաւելի փոխադարձ է : Ասոց գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նշանները կընտէ միւս կարգադրուի Հոլու օտէի հաշակաւոր դեղահաստից միջոցաւ : Ասոց շուտով կը գրմանն արեւուն ու և է աւաճանակեաց անշարժութիւնը, կը թեթեւանի խոցած շնչաւորութիւնը, կը բարեխաւսեն շնչաւորութեան ստատիկ արագութիւնը և կարողութիւնը կուտան շնչաւորութիւն ու թորեւուն դիւրութեամբ ու կարողութեամբ գործելու : Այս դեղահաստերը՝ իրենց մարդկային նորութեամբ կը սրբեն արեւուն ամեն աղտոտութիւններէ, և այն եղանակաւ կը զօրացնեն զգրութիւնը («Իֆէ») ընդդէմ ծխաւոր կանխախի, շնչաւորութեան, և ուրիշ թորային տկարութեանց :

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԿԱՑԻՆ ԲԱՆԿԱՑՈՒԹԻՒՆԵ
Տկարութեան, թուրութեան և ջղացաւորութեան դեպքերու մէջ, որոնք ուր և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յաւաք եկած են, այս դեղահաստից աշխուշ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է . քանզի մարդկութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնին ամեն հիւթոց թափումը կը կանխաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարգարէ և դերձապէս աւողջութիւնը ձեռք կը բերէ :

Հոլու օտէի դեղահաստերը ամենն օգտակար դեղերն են հետեւեալ հիւանդութեանց համար :
Շնչաւորութիւն, Զօրացաւորութիւն, Թորացաւորութիւն, Մախմային ախաբ, Տեւաւորութիւն, Ծաւ օրովային, Խիթ («Լաւ»), Զբոսողութիւն, Միջադեպութիւն, Հարբուղի, Անմարդողութիւն, Բարբոցում, Ծիւրական ախտ, Դաւուկ, Ախտը ընդրաց, Թանջ («Լաւ»), Բարեխաւս սրտի, Անկանխութիւնը կախող պարանոցի, Գար կամ խիճ միջաւանց, Վերնորութիւն, Նոցի, Մարմնային հիւանդու, Լեւրդի հիւանդութիւնը Գլխացաւորութիւն, Թիւր, Փողացաւ, Արորդիտան ախտ, Խցողութիւնը :

Խմբագիր—տէր Լրագրոյս,
Գ. Լաւ Գ. Պալապալէան :
Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՄՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ